

Montessori v běžné školce:

Nepotřebujete speciální vybavení, princip je v přístupu k dítěti

PaedDr. Lucie Zormanová, Ph.D.

Montessori přístup nemusí znamenat velké investice ani kompletní proměnu školky. Co když by stačilo pár drobných změn, aby děti získaly víc samostatnosti a klidu na práci? Jak nastavit prostředí tak, aby se v něm snadno orientovaly, uměly si samy vybrat aktivitu a dokončit ji? A jak se jako pedagog naučit víc pozorovat než hodnotit? Stačí pár jednoduchých principů a děti si samy oblečou bundu, nalejí pití, uklidí po sobě – a hlavně zažijí radost z toho, že to dokázaly.

Metoda Marie Montessori je často spojována s alternativními školami a specificky zařízenými třídami. Mnoho pedagogů v běžných mateřských školách však zjišťuje, že některé prvky této pedagogiky lze úspěšně aplikovat i bez kompletní přestavby prostředí nebo radikálních změn ve školním režimu.

Tento článek se zaměřuje na to, jaké principy a aktivity Montessori přístupu skutečně fungují v běžné mateřské škole, jak je jednoduše zařadit do každodenní praxe a jak díky nim podpořit samostatnost, soustředění i vnitřní motivaci dětí – a to bez nutnosti nákladného vybavení či certifikace.

Respektování tempa a samostatnosti dítěte

Jedním ze základních principů Montessori je **důvěra v přirozený vývoj** dítěte. V běžné mateřské škole to znamená umožnit dětem pracovat vlastním tempem, nabídnout jim volbu

mezi několika aktivitami a dát jim čas na dokončení práce **bez zbytečného přerušování**. Praktickým tipem je například nechtít po dětech, aby končily činnosti všichni současně na povel „hotovo – odložit“, ale nechat je samy rozhodnout, kdy svou aktivitu ukončí. Takto rostoucí samostatnost je výsledkem vzájemné důvěry mezi dítětem a dospělým.

Připravené prostředí

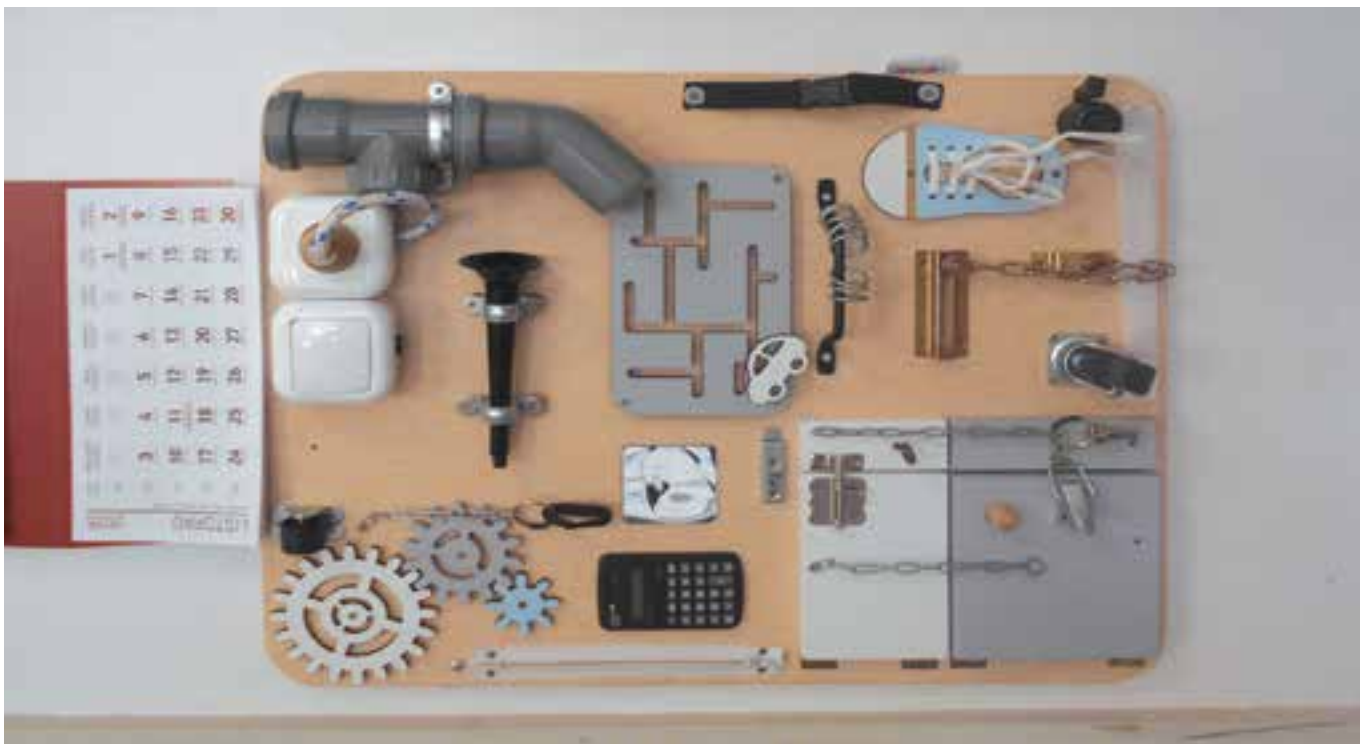
Montessori třídy jsou známé svou organizovaností, estetikou a snadnou orientací pro děti. Tento princip lze velmi dobře uplatnit i v klasické třídě. Materiály by měly být **přehledně uspořádány** a přístupné dětem, přičemž každá pomůcka má své stálé místo. Aktivity se často ukládají do košíčků, boxů nebo na tácky, aby byly **připravené k samostatnému použití**. Praktickým tipem je například uspořádání pracovních pomůcek na otevřené polici s jasným označením, což může

výrazně podpořit u dětí zodpovědnost a schopnost sebeobsluhy.

Příklad z praxe: Ve třídě jsou na nízkých policích košíčky s materiály na jemnou motoriku – například navlékání korálků, stříhání nebo puzzle. Každý košíček je označen obrázkem a názvem aktivity. Děti si samy vybírají, co chtějí dělat, a po skončení práce uklidí zpět na své místo. Tím se učí nejen soustředění, ale i pořádku a odpovědnosti za své pracovní prostředí.

Smysluplná práce rukama

Montessori přístup klade velký důraz na tzv. práci rukou, která rozvíjí nejen jemnou motoriku, ale také koncentraci a logické myšlení. V běžné mateřské škole můžete do denního režimu zařadit aktivity jako **přesýpání, přelévání nebo třídění**, dále skládání, šroubování či navlékání korálků, a také péči o třídu – například zalévání květin, utírání stolu nebo starání se o zvířátka. Praktic-

kým tipem je, že děti tyto činnosti velmi rády provádějí, protože je nevnímají jako „hru“, ale jako „opravdovou práci“, která jim **dává smysl a uspokojení**.

Příklad z praxe: V jedné třídě děti pravidelně zalévají rostliny speciálními malými konvičkami, které si samy nosí k sobě na stoleček. Tato aktivita podporuje jejich zodpovědnost i jemnou motoriku, protože je potřeba přesně dávkovat vodu. Po zalévání děti samy uklidí konvičky na své místo. Také si oblíbily navlékání barevných korálků na provázek, což jim pomáhá soustředit se a procvičovat prstíky.

obrázky, která se děti učí zapamatovat a zvnitřnit a která se každodenně nenásilně připomínají, čímž se stávají přirozenou součástí třídního života.

Příklad z praxe: Ve třídě jsou pravidla znázorněna na barevných kartičkách s ilustracemi, které dětem pomáhají pochopit význam každého pravidla – například obrázek dítěte, které tiše pracuje, nebo uklízejícího pomůcky. Každé ráno si děti pravidla společně

gové volí **systematické pozorování**. Sledovat dítě znamená vnímat každý jeho pohyb, každý záblesk soustředění, každý nepatrný pokrok, aniž bychom ho rušili nebo přerušovali. Tento způsob umožňuje dítěti prožívat vlastní úspěchy a učit se z nich. Namísto obecného pochvalného výroku je vhodné použít **popisný jazyk** – tedy vyjadřování, které přesně popisuje, co dítě dělá, co je na jeho práci zajímavé a jaké úsi-

” Uspořádejte pomůcky tak, aby si je dítě samo mohlo vzít i vrátit.

Svoboda v rámci pravidiel

Montessori přístup klade velký důraz na svobodu v rámci pravidel. Děti si mohou samy vybrat aktivitu, pracovat o samotě nebo ve dvojici, ale zároveň musí dodržovat jasně daná pravidla, jež jsou **klíčová pro harmonii** ve třídě. Učí se tak ohleduplnosti k ostatním, například nerušit děti, které právě pracují, a zároveň zodpovědnosti – uklízet po sobě a vracet pomůcky na své místo. Praktickým tipem je zavést **jednoduchá pravidla třídy** doplněná

připomenou, a když někdo zapomen-
ne, ostatní ho jemně upozorní. Tímto
způsobem si děti postupně osvojují
vzájemný respekt a odpovědnost bez
nutnosti přísného dohledu.

Pozorování místo hodnocení

V Montessori pedagogice hraje zásadní roli pozorování místo častého hodnocení. Místo aby učitelé děti neustále slovně hodnotili povrchními frázemi jako „To je hezké!“, Montessori pedago-

lí vynakládá. Například můžeme říci: „Vidím, jak pečlivě skládáš ty barevné kostky jednu na druhou, jak si dáváš pozor, aby věž nespadla,“ nebo „Zajímá mě, proč jsi při navlékání korálků vybral právě ty modré barvy. Musím říci, že ti to jde krásně.“ Taková slova **podporují vnitřní motivaci** dítěte a rozvíjejí jeho schopnost sebereflexe.

Popisný jazyk je způsob komunikace, který namísto hodnocení soustředí pozornost na konkrétní činy a detaily. Je to jazyk, který děti učí vnímat a po-

Jak bez velkých změn podpořit senzitivní období?

Nemusíte mít drahé pomůcky nebo speciální vzdělání. Stačí drobné úpravy a změna přístupu:

1. Pozoruj víc, než hodnotíš

Neutíkej hned k pochvale nebo opravování. Jen sleduj. Dítě ti ukáže, co právě potřebuje.

2. Připrav prostředí tak, aby dítě mohlo samo vykonávat různé činnosti

Stolek s tácem, malá krabice s aktivitami – třeba třídění knoflíků podle barev. Dítě si samo vezme, pracuje, vrátí na místo.

3. Dej dětem čas a důvěru

Nech je dokončit, co začaly. Když je dítě ponořené do činnosti, nevyrušuj. Těch pár minut navíc za to stojí.

4. Přijmi, že každé dítě má svůj čas

Ne všechny děti chtějí právě teď psát, číst nebo stříhat. Nevadí. Jejich chvíle přijde.

jmenovávat to, co skutečně vidí a zažívají, a nejen, jak to „mělo být“ nebo „jak je to dobré“. Pomáhá jim tak lépe porozumět světu i sobě samým.

V praxi běžné mateřské školy to znamená být pozorným pozorovatelem, který vnímá, kdy se dítě spontánně zaujatě soustředí na určitou činnost, a dokáže užít správného komunikačního ve správný čas správně. Například když dítě opakovaně přelévá vodu z jednoho kalíšku do druhého, můžeme říct: „Vidím, jak ti voda pomalu teče z jednoho pohárku do druhého, pozorně sleduješ každý pohyb kapek.“ Nebo pokud dítě

tedy vývojových fází, kdy je dítě mimořádně vnímavé vůči určité oblasti učení. Maria Montessori si všimla, že děti v těchto obdobích projevují **spontánní zájem o určité činnosti** a dovednosti si osvojují s překvapivou lehkostí. Co se dítě naučí v takové fázi, bývá hluboce zakořeněné a **dlouhodobě využitelné**.

Jak senzitivní období vypadá?

Vypadá nenápadně. Dítě si několik dní za sebou s chutí skládá písmenka, opakuje jednu říkanku, znovu a znovu, přelévá vodu z jedné nádoby do druhé

proces, dokud to není nutné. V běžné MŠ samozřejmě není možné stát celý den v koutě s poznámkovým blokem, ale i deset minut cíleného pozorování během volné hry nám může dát cenné informace.

Tip do praxe: Pořídte si malý sešit nebo krabičku s kartičkami, kam si budete zapisovat poznámky typu: „Co dnes děti dělaly samy od sebe?“ nebo „O co se opakovaně zajímaly?“ Časem si všimnete **opakujících se vzorců** – a právě ty jsou klíčem k pochopení senzitivních období.

„Pomoz mi, abych to dokázal sám.“

Heslo „Pomoz mi, abych to dokázal sám“ vystihuje podstatu Montessori pedagogiky. Nejde o to děti učit v tradičním slova smyslu, ale vytvářet prostředí, v němž se mohou učit samy – vlastním tempem, přirozeně, s radostí a vnitřní motivací. Nezáleží přitom na tom, zda učíte v Montessori třídě, nebo v běžné mateřské škole. Pokud upravíte svůj přístup a pohled na dítě, tyto principy lze uplatnit kdekoli. Montessori totiž staví na hluboké **důvěře v potenciál každého dítěte**. Dítě není pasivním příjemcem informací, ale aktivním tvůrcem vlastního rozvoje. Naším úkolem není ho řídit, ale doprovázet ho, být mu oporou a připravit podmínky, ve kterých může růst.

Tato filozofie však neznamená, že dítě necháme bez vedení nebo mu dovolíme všechno. Právě naopak – dáváme mu **příležitost zakusit úspěch** vlastního snažení, posilujeme důvěru ve vlastní schopnosti a dáváme mu prostor k pokusům, omylům i zlepšení. Skutečná samostatnost vzniká právě tam, kde dospělý ustoupí a dítěti důvěruje.

V praxi běžné mateřské školy můžeme Montessori přístup zavést velmi snadno. Když je prostředí ve třídě uspořádané, logické a přístupné, dítě se v něm snadno orientuje a zvládne řadu věcí bez pomoci dospělého. Umí si samo obléct bundu, když jsou háčky ve výšce dítěte. Nalije si pití, když

„Úkolem pedagoga dle Montessori není dítě řídit, ale doprovázet ho, být mu oporou a připravit mu podmínky, v nichž může růst.“

skládá puzzle, můžeme doplnit: „Sleduji, jak hledáš správný dílek a jak pečlivě ho vkládáš na své místo.“ Takové věty pomáhají dítěti vnímat svou práci jako hodnotnou a **podporují jeho soustředění**.

Senzitivní období v praxi běžné MŠ

Jedním z pilířů Montessori pedagogiky je respektování senzitivních období –

nebo trvá na tom, že každý den přesně v 9:05 jde zalít květinu u okna. Když mu aktivitu přerušíme, je zklamané – někdy se dokonce rozpláče. Když mu ale necháme prostor, pozorujeme, jak hluboce je ponořené, jak se soustředí, jak roste.

Montessori učitel by v takové chvíli udělal to, co je v jeho pedagogice klíčové: **pozoruje více, než hodnotí**. Sleduje, co dítě dělá, co ho zajímá, kdy je klidné, kdy soustředěné – a nenarušuje

má k dispozici konvičku, kterou udrží. Najde si aktivitu, pokud jsou poličky přehledné a otevřené. Uklidí po sobě, pokud ví, kam co patří a má k tomu potřebné pomůcky. Takové **prostředí podporuje nezávislost a odpovědnost**, protože dítě ví, co může dělat, a také jak to zvládnout.

Jedním z nejčastějších omylů nás dospělých je, když dítěti pomáháme příliš brzo. Z dobré vůle mu často „bereme práci z ruky“ – třeba když bojuje s knoflíkem a my ho rychle zapneme, nebo když nese táč a my mu ho vezmeme, „aby to nevyklouzl“. Ale právě tyto okamžiky jsou klíčové – dítě se učí skrze úsilí, ne skrze úspěch. Pokud mu nedáme příležitost pokusit se a třeba i selhat, připravujeme ho o zkušenost růstu. Je dobré si v takové chvíli položit otázku: „Opravdu to dítě nezvládne? Nebo to jen trvá déle?“ Pokud nejde o bezpečnost, nechme dítě zkusit si to samo. A když to nedokončí, řekněme třeba: „Vidím, že to bylo těžké. Chceš to zkusit zítra znovu?“

Montessori pedagog **respektuje vývojové tempo** každého dítěte. Děti nejsou stejné – některé si zamilují malování, jiné skládají puzzle, další stále zkoumají, jak fungují zámky nebo korálky. Každé má své vlastní senzitivní období. Namísto unifikovaného zadávání

nějši ukázat: vezmi hadřík z háčku, oťri vodu ze stolu a dej hadřík zpět. Zavádění nových dovedností je vhodné dělat pomalu, v tichosti, beze slov – jen demonstrací. Dítě **sleduje, napodobuje a zkouší**. Tak se učí nejpřirozeněji.

Velký rozdíl oproti tradičnímu stylu práce spočívá i v komunikaci. Místo příkazů typu „Dej to sem“ nebo „To nesmíš“ můžeme dítě oslovit otázkou: „Víš, k čemu to je? Chceš, abych

vedeme k sebereflexi a vnitřní spokojenosti.

Shrnutí – žít myšlenku „Pomoz mi, abych to dokázal sám“ ve třídě mateřské školy neznámá převrátit celý systém. Stačí pár jednoduchých principů: připravit prostředí tak, aby dítě zvládlo co nejvíce samo, učit konkrétní postupy místo obecného zadávání úkolů, dát dítěti dostatek času a nezasahovat příliš brzy, respektovat individuální vývojové tempo a oslavovat úsilí místo výkonu.

To vše nevyžaduje speciální nábytek ani drahé pomůcky. Vyžaduje to především **změnu postoje dospělého** – méně řídit, více pozorovat. Když dětem dáme prostor, čas a důvěru, ony nám ukážou, že toho dokážou mnohem víc, než si často myslíme. A v tom spočívá skutečná síla Montessori přístupu – v jakémkoliv prostředí.

„**Skutečná síla Montessori pedagogiky je v postoji k dítěti, namísto role organizátora přijmout úlohu průvodce, jenž dětem pomáhá objevovat svět.**“

Činností Montessori průvodce nabízí aktivity, které dítě přirozeně přitahuje a jsou pro něj přiměřeně náročné. I v běžné mateřské škole lze do režimu dne zařadit chvíle, kdy si dítě samo vybírá činnost podle zájmu – a učitel je v tu chvíli spíše tichým pozorovatelem a průvodcem než organizátorem všeho dění.

Dítě se zároveň nestává samostatným tím, že mu jen řekneme, co má udělat. Skutečné osvojení přichází, když zná postup, kroky, jak k cíli dojít. Místo pokynu „uklid si stůl“ je mnohem účin-

ti to ukázal/a?“ Taková forma dialogu nejen snižuje napětí, ale hlavně vede dítě k přemýšlení. Místo poslušnosti se rozvíjí schopnost rozhodování a sebeřízení.

A nakonec – **oceňujme snahu, ne výsledek**. Dítě, které se učí kvůli vnitřní radosti z činnosti, si vytváří zdravou motivaci, která není závislá na odměnách. Místo hodnocení typu „to je hezké“ použijme popisný jazyk: „Vidím, že jsi použil tři různé barvy a opravdu ses soustředil. Co tě na tom nejvíce bavilo?“ Tím dítě nejen motivujeme, ale také ho

Polarizace pozornosti

Polarizace pozornosti je termín, kterým Maria Montessori označila jev hlubokého soustředění dítěte na činnost, kterou si samo zvolilo a která odpovídá jeho vnitřnímu vývojovému zájmu. V těchto chvílích dítě pracuje intenzivně, klidně, s radostí a vytrva-

rušování, a když jsou v prostředí, které je jasné, respektující a předvídatelné. Role pedagoga není dítě „vychovávat k normalizaci“, ale vytvořit takové podmínky, kde tento proces může přirozeně nastat. V běžné mateřské škole lze tento vývoj podpořit například tím, že nastavíme denní rytmus, který je pro děti čitelný, nabídneme jim klidné činnosti k samostatné práci (třídění, přelévání, skládání), umožníme jim dokončit zvolenou aktivitu bez spěchu a budeme jejich pokrok trpělivě pozorovat bez hodnocení. I krátké chvíle, kdy se dítě plně ponoří do činnosti, mají transformační sílu – a právě tyto momenty tvoří základ skutečného učení a vnitřního rozvoje.

Role učitele se mění

Montessori pedagogika není o speciálním nábytku či drahých pomůckách – její skutečná síla spočívá v postoji k dítěti. I v běžné mateřské škole můžeme vytvářet prostředí, které dětem umožní rozvíjet samostatnost, soustředění, vnitřní motivaci a radost z objevování. Stačí zpomalit, důvěřovat dětskému tempu, podporovat vlastní volbu dětí a citlivě vnímat vývojové potřeby každého jednotlivce.

Role učitele se mění – z organizátora se stává průvodce, jenž pomáhá dětem učit se zkušeností, objevovat svět vlastním tempem a nacházet vnitřní rovnováhu. Právě tím dáváme dětem pevný základ pro celoživotní učení i spokojený, vědomý růst.

Montessori principy tak nejsou omezené na specifické školy – jsou univerzální a využitelné všude tam, kde je ochota naslouchat dítěti, respektovat jeho vývoj a tvořit prostředí, které ho přirozeně vede k tomu, aby se učilo s chutí, smysluplně a naplno využívalo a rozvíjelo svůj potenciál.

Autorka přednáší na pedagogické fakultě Uniwersytet Śląski a také pracuje v mateřské škole.

lostí. Nenechá se rušit okolím, **opakuje činnost** znovu a znovu, a po jejím skončení bývá vyrovnané, spokojené a soustředěnější. Právě tehdy dochází k formování osobnosti – dítě si buduje vnitřní motivaci, **schopnost koncentrace** i zdravé sebevědomí. K takovému stavu však nedojde automaticky. Dítě potřebuje prostředí, kde má možnost volby, dostatek času, klid a vhodné materiály, které odpovídají jeho vývojové fázi. V mateřské škole ale bývá často vyrušováno ze své činnosti – přechody, příkazy nebo příliš řízeným programem. Úkolem pedagoga proto není dítě nutit ke koncentraci, ale chránit její přirozený vznik. Podporovat polarizaci pozornosti v běžné mateřské škole lze několika způsoby: umožnit dítěti volný výběr činností, dopřát mu opakování, pokud o něj samo stojí, zacházet pružně s časem a nezasahovat zbytečně do chvílí hlubokého zaujetí. Pedagog může tyto momenty pozorovat a vnímat je jako signál, že dítě „našlo svou

práci“. A právě tyto chvíle jsou podle Montessori zásadní pro vývoj dítěte – vzniká při nich něco, co žádná výuka zvenci nemůže nahradit.

Normalizace dítěte

Normalizace v Montessori pedagogice označuje přirozený proces, kdy se dítě díky vhodnému prostředí, svobodě volby a smysluplné činnosti postupně zklidňuje, nalézá vnitřní rovnováhu a rozvíjí se v soustředěnou, vyrovnanou a radostnou osobnost. Zásadní roli v procesu normalizace hraje polarizace pozornosti, tedy **chvíle hlubokého soustředění**, kdy si dítě samo zvolí aktivitu odpovídající jeho vývojovým potřebám, opakuje ji a ponoří se do ní naplno. Právě tehdy dochází k vnitřnímu růstu – dítě nachází klid, učí se samostatnosti, pořádku, sebedisciplíně i radosti z práce. K normalizaci dochází tehdy, když mají děti **možnost volit**, pracovat v klidu, bez neustálého pře-